

DOI: 10.55643/fcaptr.5.46.2022.3844

Тетяна Гудіма

д.ю.н., ст. докл., заступник
завідувача відділу ДУ «Інститут
економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова НАН України»,
Київ, Україна;
e-mail: gudima.t@ukr.net
ORCID: [0000-0003-1509-5180](https://orcid.org/0000-0003-1509-5180)
(Corresponding author)

Володимир Устименко

д.ю.н., професор, чл.-кор. НАН
України, директор ДУ «Інститут
економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова НАН України»,
Київ, Україна;
ORCID: [0000-0002-1094-422X](https://orcid.org/0000-0002-1094-422X)

Руслан Джабраїлов

д.ю.н, професор, заступник
директора з наукової роботи
ДУ «Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Мамутова НАН
України», Київ, Україна;
ORCID: [0000-0002-4422-2102](https://orcid.org/0000-0002-4422-2102)

Олександр Черних

здобувач ступеня доктора філософії
ДУ «Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Мамутова НАН
України», Київ, Україна;
ORCID: [0000-0002-5904-1734](https://orcid.org/0000-0002-5904-1734)

Received: 22/08/2022

Accepted: 03/09/2022

Published: 31/10/2022

© Copyright
2022 by the author(s)

This is an Open Access article
distributed under the terms of the
[Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ: ДЕ- ФАКТО VS ДЕ-ЮРЕ

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено дослідженню правових проблем обігу віртуальних активів у благодійній та підприємницькій діяльності, а також формуванню пропозицій щодо їх вирішення. Висвітлено практику використання віртуальних активів Національним банком України, органами державної влади, а також суб'єктами господарювання та негосподарючими суб'єктами. Обґрунтовано, що за умов не сформованості системи відповідного правового регулювання та наявності суперечностей у підходах до визначення функцій віртуальних активів, така практика призводить до порушення фундаментальних засад правової держави та принципів її побудови, серед яких провідну роль відіграє принцип верховенства права.

Аргументовано, що існування «сірих зон» у певному сегменті суспільних відносин, зокрема у сфері обігу віртуальних активів, для правової держави є неприпустимим явищем, подолання яких є основним завданням права як соціального регулятора та держави як гаранта дотримання права всіма членами суспільства. Відзначено, що відставання в правовому регулюванні обігу віртуальних активів є очевидним, що зумовлено відтермінуванням набрання чинності ключового для цієї сфери відносин Закону України «Про віртуальні активи». Відтак на період до набрання чинності цим Законом убачається за доцільне скористатися методом аналогії закону з метою поширення на віртуальні активи, які відповідають ознакам фінансових інструментів або валютних цінностей, правового режиму зазначених інструментів або цінностей, що знайшло відображення в позиціях Європейського Союзу, правотворчості окремих зарубіжних країн та в судовій практиці.

Спираючись на практику зарубіжних країн, наголошено на тому, що отримання благодійними організаціями віртуальних активів як пожертви або зарахування грошових коштів від їх продажу чи обміну на рахунок благодійної організації створює певні ризики й для такої організації, і для благодійників. Відповідно, для попередження випадків зарахування на рахунки благодійних організацій віртуальних активів, здобутих злочинним шляхом, уважається за необхідне нормативне закріплення обов'язку суб'єктів первинного моніторингу проводити ідентифікацію та перевірку саме особи, яка здійснює пожертву (первинного благодійника) або платіж за товар/послугу (первинного платника) (досвід США, Великобританії та Канади).

Ключові слова: віртуальні активи, благодійна діяльність, підприємницька діяльність, правове регулювання, суб'єкти первинного моніторингу, принцип верховенства права

JEL Класифікація: K22, H56, G23, G18

ВСТУП

Цифровізація економічних відносин, зокрема стрімка інтеграція віртуальних активів у фінансову систему й підтримка цих процесів із боку Президента України та державних інституцій (Національного банку України, Міністерства цифрових трансформацій України) на тлі військової агресії проти України зумовила швидку інтеграцію віртуальних активів майже в усі сфери суспільного життя (зокрема у сферу підприємницької, благодійної діяльності, соціальної підтримки населення тощо). Зазначене отримує вияв у тому, що все більше платежів за товари й послуги, а

також пожертв почали здійснюватися із застосуванням криптовалют як одного з видів віртуальних активів. Тільки за тиждень від моменту повномасштабного вторгнення РФ в Україну за допомогою криптовалют удалося зібрати понад 53 млн дол. США. За даними аналітичної компанії Crystal Blockchain, це найбільший обсяг «криптопожертв» в історії [1]. Водночас більшість нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання обігу віртуальних активів, або перебувають на підготовчій стадії, або ще не набрали чинності. Так, прийняття Закону України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 № 2074-IX хоч і стало значним кроком уперед у закладенні засад правового регулювання ринку віртуальних активів на вітчизняному рівні, однак нові правила ще не набули чинності. Момент набуття чинності зазначеним Законом зумовлений унесенням відповідних змін та доповнень до Податкового кодексу України, які вже певний час перебувають на стадії обговорення (13 березня 2022 року у Верховній Раді України зареєстрований проєкт Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами» (реєстраційний № 7150)). А отже, питання (1) законності правочинів із віртуальними активами у сфері підприємницької, благодійної діяльності, зокрема залучення та здійснення благодійних внесків, платежів із їх застосуванням, а також (2) доцільності вдосконалення відповідних нормативно-правових актів вимагають окремого вивчення та аналізу.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Загалом, науковий інтерес до проблематики правового забезпечення відносин у сфері обігу віртуальних активів протягом останніх років лише посилюється. Різним аспектам відповідної тематики приділено увагу в наукових роботах: Волосович С. [2], Дороніна І. [3], Драчова О. [4], Іванюк В. [5], Кісіля А. та Пряміцина В. [6], Краснової І. [7], Кудя А., Кулика О. [8], Кучерявенко М., Смичка Є. та інших.

Зокрема серед досліджень, присвячених особливостям обігу віртуальних активів, слід відзначити низку робіт під авторством Кудя О. О., а саме «Комплексна класифікація віртуальних активів» [9], «Феномен віртуальних активів: економіко-правовий аспект» [10] тощо і його монографічну роботу, підготовлену у співавторстві, – «Цифрові активи та їх економіко-правове регулювання в світлі розвитку технології блокчейн» [11], у якій автори вдаються до аналізу різних аспектів віртуальних активів (визначення економіко-правової сутності віртуальних активів, їх класифікації тощо).

У науковій площині можна виділити також дослідження вчених зарубіжних країн. Зокрема заслуговують на увагу праці: Huang S. [12], Minto A. [13], Zetzsche D., Annunziata F., Arner D., Buckley R. [14] та інших. Так, Huang S. в дослідженні «Crypto-assets Regulation in the UK: An Assessment of the Regulatory Effectiveness and Consistency» вдається до критичної оцінки ефективності правового регулювання криптовалютних активів у Великобританії та його узгодженості з існуючою системою регулювання. У свою чергу, Zetzsche D., Annunziata F., Arner D. та Buckley R. в роботі «The Markets in Crypto-Assets regulation (MiCA) and the EU digital finance strategy» приділяють увагу аналізу Стратегії цифрового фінансування (Digital Finance Strategy) Європейського Союзу, яку було опубліковано Європейською комісією у вересні 2020 року. Одним із центральних елементів Стратегії є Пропозиції з регулювання Європейським Парламентом та Радою Ринків криптоактивів та внесення змін до Директиви (EU) 2019/1937 (Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Markets in Crypto-assets, and amending Directive (EU) 2019/1937 (скорочено – MiCA), розроблені для створення комплексної нормативно-правової бази для цифрових активів у Європейському Союзі. Безумовно, наукові здобутки зазначених учених не дають відповіді на питання, які є актуальними саме в Україні. Утім пропозиції зарубіжних колег можуть бути корисними для вітчизняних досліджень у відповідному напрямі.

Водночас дослідженню правових проблем здійснення благодійних пожертв на підтримку України у віртуальних активах та використання їх у підприємницькій діяльності, на жаль, не приділено достатньої уваги з боку наукової спільноти. На вітчизняному рівні трапляються поодинокі наукові роботи, присвячені аналізу окремих аспектів відповідної тематики.

Особливу увагу в цьому напрямі привертає дослідження Деревянко Б. [15] «Потреба в легітимізації операцій із криптовалютою під час воєнного стану», у якому наголошується на доцільності прискорення розробки та вдосконалення правового регулювання обігу віртуальних активів в Україні з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу. Зокрема аналіз досвіду Франції наштовхнув автора на варіанти законодавчих змін у частині «уможливлення повноцінної легітимізації операцій із криптовалютою, запровадження ліцензування принаймні операцій із «майнінгу», тобто виходу, видобутку, генерування одиниць криптовалюти, оподаткування доходів або прибутків, одержаних від здійснення операцій із криптовалютою».

Не менш цікавою є стаття Омельчук О., Байталюк Д. [16] «Проблеми і перспективи правового регулювання краудфандингу в Україні», у якій учені аналізують структуру краудфандингових відносин, з'ясовують межі та значення їхнього правового регулювання на національному рівні. У роботі наголошується на значному потенціалі криптовалют у відповідній сфері.

Незважаючи на низку публікацій, сучасні проблеми обігу віртуальних активів у благодійній та підприємницькій діяльності залишаються майже недослідженими. Зазначене зумовило потребу проведення запропонованого дослідження.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження правових проблем обігу віртуальних активів у благодійній та підприємницькій діяльності, а також формування пропозицій щодо їх вирішення.

МЕТОДИ

Для досягнення поставленої мети статті та забезпечення наукової обґрунтованості результатів дослідження використано комплекс загальнонаукових та специфічних методів. Ураховуючи складність та багатоаспектність предмета дослідження, застосовано сучасні методологічні підходи: аналітико-синтетичний, герменевтичний, порівняльно-правовий, праксеологічний, імітаційно-прогностичний, узагальнення.

Застосування аналітико-синтетичного методу дозволило з'ясувати можливості та правомірність використання віртуальних активів у благодійній та підприємницькій діяльності в Україні. Використання герменевтичного, порівняльно-правового методів дозволило проаналізувати та порівняти зміст норм міжнародних актів та норм, що відображають специфіку оподаткування та законодавчого врегулювання відповідних відносин. Для визначення перспектив правового регулювання використання віртуальних активів у благодійній та підприємницькій діяльності в Україні використано праксіологічні, імітаційні та прогностичні методи. Методом узагальнення сформульовано висновки, рекомендації та пропозиції.

РЕЗУЛЬТАТИ

Оцінка стану правового регулювання обігу віртуальних активів в Україні.

Від початку повномасштабної військової агресії проти України віртуальні активи набули особливої популярності. Так, починаючи з 24 лютого 2022 року, для збирання благодійних пожертв на підтримку України у віртуальних активах започатковано такі ініціативи:

- на базі криптобіржі Купа було створено Криптовалютний фонд благодійних організацій України та відкрито гаманці в криптовалюті для цього фонду [17];
- проект UNITED24 (започатковано за ініціативи Президента України) та проект Aid For Ukraine (започатковано Міністерством цифрової трансформації України спільно з Біткоїн-біржею FTX і сервіс-стейкінгом Everstake). Збирання благодійних пожертв у межах зазначених вище проєктів відбувається в тому числі в криптовалютах, кошти від конвертації яких зараховуються на рахунки Національного банку України та спрямовуються профільними міністерствами на найголовніші потреби за відповідними напрямками [18];
- Міністерством цифрової трансформації України відкрито гаманці в криптовалюті [19], зокрема Polkadot (DOT) та DOGE [20]. Кошти від конвертації криптовалют за цими гаманцями також зараховуються на рахунки Національного банку України та спрямовуються профільними міністерствами на найголовніші потреби за відповідними напрямками.

Слід звернути увагу, що, згідно з інформацією на офіційному вебсайті Міністерства та Комітету з питань цифрової трансформації відповідні гаманці є «офіційними гаманцями міністерства» [21].

Безперечно, заходи щодо використання переваг криптовалют із метою залучення благодійної допомоги задля задоволення першочергових потреб держави в період дії режиму воєнного стану є актуальними та важливими. Водночас за відсутності законодавства щодо обігу віртуальних активів, зокрема порядку відкриття органами державної влади гаманців у криптовалюті, зазначені вище дії повноважених органів державної влади можуть бути кваліфіковані як такі, що суперечать ч. 2 ст. 19 Конституції України. Адже, відповідно до згаданої конституційної норми,

«органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». Таким чином, на діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, а також їхніх посадових осіб поширюється режим правового регулювання, в основу якого покладено обмежувальний принцип «заборонено все, що прямо не дозволено законом». Відповідно, відступом від ч. 2 ст. 19 Конституції України слід уважати й ті випадки, коли військові адміністрації як тимчасові державні органи в співпраці, наприклад, із провідною біржею криптовалют «Binance», забезпечують фінансовою допомогою в криптовалюті найбільш незахищені верстви людей, зокрема внутрішньо переміщених осіб [22].

Зазначені ініціативи та дії органів державної влади не могли залишитися поза увагою суб'єктів господарювання та негосподарюючих суб'єктів приватного сектора економіки, які також почали широко використовувати віртуальні активи (зокрема криптовалюти) у власній діяльності. Так, на офіційних вебсайтах благодійних установ почала з'являтися інформація щодо відкритих гаманців у криптовалютах для збирання благодійних пожертв на підтримку України та окремо – на підтримку команди таких установ [23].

Одночасно суб'єкти господарювання почали використовувати віртуальні активи в розрахунках із контрагентами за товари, роботу та послуги [24]. Згідно з дослідженням Mastercard, кожний десятий підприємець на сьогодні приймає оплату за товари та послуги в криптовалюті [25].

Певне визнання з боку Національного банку України отримують операції «квазікеш» (англійською мовою quasi cash), предметом яких виступають зокрема криптовалюти. Можливість їх купівлі за умови дотримання встановлених вимог закріплена підпунктом 9 п. 14 Постанови Національного банку України «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» від 24.02.2022 р. № 18. При цьому на особливу увагу заслуговує визнання Національним банком України того, що операції «квазікеш» здійснюються для оплати операцій з активами, які безпосередньо конвертуються (обмінюються) на грошові кошти. Відповідно, позиція Національного банку України свідчить про визнання криптовалют як активів, що можуть бути конвертовані (обмінені) на грошові кошти.

У той же час, відповідно до статті 32 Закону України «Про Національний банк України», «випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються». Схожа позиція відображена й у Законі України «Про віртуальні активи» (не набув чинності), відповідно до якого віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги) (ч. 7 ст. 4).

Утім навряд чи норму про заборону щодо ключових функцій, які можуть виконувати віртуальні активи, встановлені у Законі України «Про віртуальні активи», можна вважати такою, що корелює з уже наявними нормативними підходами у інших актах законодавства України. Зокрема, згідно з п. 13 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 р., віртуальний актив визнається як «цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або передавати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей». Наведене визначення дає можливість дійти висновку про притаманність віртуальним активам ознак платіжного або інвестиційного інструменту.

І хоч нормами розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про віртуальні активи» передбачено приведення у відповідність до зазначених Законом положень низки нормативно-правових актів, у тому числі Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», включно з термінологією, слід зазначити, що таке звуження функціонального призначення віртуальних активів, тим більше у контексті світових тенденцій до розширення можливостей таких активів, закладає підґрунтя для порушення принципів юридичної визначеності та легітимних очікувань як складових елементів принципу верховенства права.

Як зазначено в п. 2.3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 26.03.2020 року № 6-р/2020 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення п. 26 р. VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України, юридична визначеність є ключовою в розумінні верховенства права; держава зобов'язана дотримуватися та застосовувати в прогнозований і послідовний спосіб ті закони, які вона ввела в дію; юридична визначеність передбачає, що норми мають бути зрозумілими й точними, а також спрямованими на забезпечення постійної прогнозованості ситуацій і правовідносин. Далі наголошується на тому, що в контексті ст.8 Конституції України юридична визначеність забезпечує адаптацію суб'єкта правозастосування до нормативних умов юридичної дійсності та його впевненість у своєму юридичному становищі, а також захист від свавільного втручання держави. При цьому юридичну

визначеність запропоновано розуміти через такі складові: чіткість, зрозумілість, однозначність норм права; право особи у своїх діях розраховувати на розумну стабільність чинного законодавства й можливість передбачати наслідки застосування норм права (легітимні очікування) [26]. Відтак, прогнозованим та очікуваним з боку суб'єктів правозастосування та учасників суспільних відносин у сфері обігу віртуальних активів скоріше за все слід визнати вжиття з боку держави заходів, які б сприяли збереженню вже наявних нормативно визначених функцій таких активів або ж навіть розширювали їх економіко-правові можливості.

Отже, можна стверджувати, що формування практики використання віртуальних активів Національним банком України, органами державної влади, а також суб'єктами господарювання та негосподарюючими суб'єктами за умов не сформованості системи правового регулювання зазначених відносин та наявності суперечностей у підходах до визначення функцій віртуальних активів призводить до виникнення ситуації, коли порушуються фундаментальні засади правової держави та принципи її побудови, серед яких провідну роль відіграє принцип верховенства права.

Існування «сірих зон» у певному сегменті суспільних відносин, зокрема у сфері обігу віртуальних активів, є неприпустимим явищем для правової держави. Подолання таких явищ є основним завданням права як соціального регулятора та держави як гаранта дотримання права всіма членами суспільства.

Відставання в правовому регулюванні обігу віртуальних активів є очевидним, що зумовлено відтермінуванням набуття чинності ключового для цієї сфери відносин Закону України «Про віртуальні активи». Відтак на період до набуття чинності цим Законом держава має вжити всіх заходів щодо подолання прогалів у правовому регулюванні відповідних відносин. Відомими та вже традиційними такими заходами є методи аналогії закону та аналогії права. Напевно, найбільш прийнятним можна визнати метод аналогії закону в частині поширення на віртуальні активи, які відповідають ознакам фінансових інструментів або валютних цінностей, правового режиму зазначених інструментів або цінностей, що знайшло відображення в позиціях Європейського Союзу, правотворчості окремих зарубіжних країн та в судовій практиці.

Так, як зазначено в розділі 1 «Зміст пропозиції» пояснювальної записки до Пропозицій з регулювання Європейським Парламентом та Радою щодо Ринків криптоактивів та внесення змін до Директиви (EU) 2019/1937 (Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Markets in Crypto-assets, and amending Directive (EU) 2019/1937 (скорочено – MiCA) [27]), Європейська Комісія, яка виступила розробником цього документа, звернула увагу, що існуюче визначення «фінансові інструменти», наведене в Директиві 2014/65/EU Європейського Парламенту та Ради від 15.05.2014 р. щодо ринків фінансових інструментів та внесення змін до Директиви 2002/92/EC та Директиви 2011/61/EU (Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU) (в англійських джерелах цей документ отримав скорочену назву «MiFID II») [28], включає фінансові інструменти на основі DLT (скорочена назва від «distributed ledger technology» (технологія розподіленого реєстру)).

Додатково аналіз MiCA свідчить про те, що близьку до валютних цінностей (зокрема електронних грошей) функцію виконує «токен електронних грошей» («electronic money token» або «e-money token») як тип криптовалюти, основна мета якої полягає в тому, щоб бути використаною як засіб обміну, і що має на меті підтримувати стабільну вартість, посилаючись на вартість фіатної валюти, яка є законним платіжним засобом (п. 4 парагр. 1 ст. 3). До речі, «токени електронних грошей» віднесено до категорії «stablecoin», на чому акцентовано увагу в підрозділі «Детальне пояснення специфічних положень пропозиції» розділу 5 пояснювальної записки до MiCA.

Слід також наголосити, що деякі країни, зокрема Японія, на офіційному рівні визнали криптовалюту законним засобом платежу [29].

Єдність у правовій кваліфікації криптовалют як цифрових (віртуальних) валют простежується у вітчизняній судовій практиці (рішення Печерського районного суду міста Києва від 23.07.2020 р. [30] та постанова Київського апеляційного суду від 02.03.2021 р. в справі № 757/46845/19[31]) та практиці Європейського Суду [32].

Таким чином, на період набуття чинності Законом України «Про віртуальні активи» вбачається за доцільне скористатися методом аналогії закону з метою вирішення окресленої проблеми, що дозволить легалізувати операції з віртуальними активами, зокрема криптовалютами.

Особливості використання віртуальних активів у благодійній діяльності: досвід України та окремих зарубіжних країн.

Удаючись до аналізу особливостей використання віртуальних активів у благодійній діяльності, слід зазначити, що Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» безпосередньо не передбачає такої можливості. Лише спираючись на визначення віртуальних активів як нематеріального блага (у редакції Закону України «Про віртуальні активи») або цифрового вираження вартості (у редакції норми п. 13 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про

запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»), можна припустити можливість їх використання як благодійної пожертви.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 6 згаданого Закону, благодійною пожертвою визнається «безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності, відповідно до цього Закону».

Передача віртуальних активів як благодійної пожертви передбачає дотримання низки технічних особливостей, які полягають у тому, що й в особи, яка передає, і в особи, яка отримує віртуальний актив, має бути доступ до віртуального гаманця, відкритого в «постачальника послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів» (VASP – Virtual Asset Service Providers за термінологією FATF).

Наразі чинне законодавство України прямо не передбачає порядку відкриття благодійними організаціями рахунків у VASP, звітності та обліку коштів (майна), отриманих на такі рахунки.

Фактично збирання коштів як благодійних внесків здійснюється на зареєстрований віртуальний гаманець (зокрема на третю особу), із якого VASP в іноземних юрисдикціях від імені благодійної організації здійснює обмін віртуального активу на іноземну валюту, і надалі VASP або третьою особою кошти перераховуються на рахунок цієї благодійної організації. Серед прикладів можна виділити платформу Givit.io. Використання таких платформ насправді може бути більш доступним способом входу у світ криптовалют, але з цим пов'язані додаткові витрати. Відтак потрібно заздалегідь переконатися, що ці витрати виправдані з точки зору ймовірної кількості залучених ними пожертв [33].

Такий порядок є поширеним у країнах із легалізованим ринком віртуальних активів, який в Україні лише перебуває на початковому етапі юридичного визнання. У зв'язку з цим відсутність законодавства щодо обігу віртуальних активів (зокрема їх обліку та неможливості здійснення незалежного аудиту) ставить під сумнів прозорість діяльності вітчизняних благодійних організацій та державних органів, які збирають таку допомогу (рекламують її збирання на офіційних державних сайтах). Загалом недостатньо просто відкрити криптовалютний рахунок і почати збирати пожертви. Блокчейн-технологія вимагає точного розуміння та визначення, що ви будете робити з криптовалютою, коли вона надійде: відразу продавати (конвертувати у фіатну валюту); зберігати протягом невизначеного терміну; диверсифікувати частину пожертв [34]. Відсутність правових механізмів обліку, конвертації «криптопожертв», звітності тощо створює загрози нецільового використання таких активів, виникнення репутаційних та фінансових утрат. Як відомо, пожертви в криптовалюті, записані в блокчейні, можуть бути прозорими, але анонімними. Це одночасно й перевага, і недолік, адже «криптофілантропи» можуть легко відстежити власні пожертви й з'ясувати, куди останні перераховуються, за допомогою токенізованих активів. Тому, у разі якщо така допомога накопичується й використовується не за цільовим призначенням, вірогідність отримання фінансової допомоги від великих іноземних благодійників мінімізується. А отже, важливим є забезпечення донорам доступу до звітів щодо використання отриманих коштів в онлайн-режимі.

Незважаючи на відсутність правового механізму використання благодійними організаціями «віртуальних гаманців», існують вимоги фінансового моніторингу, спрямовані на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Так, статтями 11 та 14 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» встановлюється порядок належної перевірки суб'єктом первинного фінансового моніторингу й вимоги до переказу віртуальних активів.

Зокрема суб'єкт первинного фінансового моніторингу, що надає фінансові платіжні послуги платникові (ініціатору), протягом трьох робочих днів від дня надходження запиту від посередника з проведення платіжної операції або суб'єкта первинного фінансового моніторингу, що надає фінансові платіжні послуги отримувачу, зобов'язаний надати:

1) інформацію про платника (ініціатора платіжної операції):

- фізичну особу (фізичну особу-підприємця, фізичну особу, яка провадить незалежну професійну діяльність) – прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), номер рахунка/електронного гаманця, на якому зберігаються електронні гроші (далі – електронний гаманець), із якого списуються кошти/унікальний номер електронного платіжного засобу (у разі ініціювання платіжної операції з використанням електронних платіжних засобів), а в разі відсутності рахунка – унікальний обліковий номер фінансової операції, який дає змогу здійснити відстеження операції (далі – унікальний обліковий номер фінансової операції), місце проживання (або місце перебування в

Україні фізичної особи-резидента чи місце тимчасового перебування фізичної особи-нерезидента), або номер та серію (за наявності) паспорта громадянина України (або іншого документа, що посвідчує особу та відповідно до законодавства України може використовуватися на території України для укладення правочинів), або реєстраційний номер облікової картки платника податків, або дату і місце народження;

- юридичну особу-повне найменування та місцезнаходження або ідентифікаційний код згідно з Єдиним державним реєстром підприємств та організацій України/реєстраційний (обліковий) номер платника податків та номер рахунка/електронного гаманця, із якого списуються кошти/унікальний номер електронного платіжного засобу (у разі ініціювання платіжної операції з використанням електронних платіжних засобів), а в разі відсутності рахунка – унікальний обліковий номер фінансової операції;
- траст або інше схоже правове утворення – повне найменування та місцезнаходження, номер рахунка/електронного гаманця, із якого списуються кошти, а в разі відсутності рахунка – унікальний обліковий номер фінансової операції.

Таким чином, благодійна організація в разі надходження коштів від особи, на яку зареєстрований гаманець у VASP, що легально працює в іноземній юрисдикції, має бути повідомлена таким VASP (суб'єкт первинного фінансового моніторингу (п. 8 частини 2 статті 6 ЗУ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення)) про ідентифікуючі ознаки фінансової операції та про контрагента. Поширеною практикою є ситуація, коли таким контрагентом визначається той самий VASP (крипто-біржа чи установа переказу віртуальних активів), замість особи, що здійснила такий переказ. Саме тому (через анонімність) популярність пожертв у віртуальних активах останнім часом набирає обертів. Відповідно, важливим є визначення процедури ідентифікації саме первинного платника-благодійника.

Додатково зарубіжна практика переконує в тому, що отримання благодійними організаціями віртуальних активів як пожертв або зарахування грошових коштів від їх продажу чи обміну на рахунок благодійної організації, створює певні ризики й для такої організації, і для благодійників.

Так, у Сполучених Штатах Америки така жертва віртуального активу на користь української благодійної організації через механізм продажу або обміну на фіатну валюту може мати негативні наслідки для благодійника. На думку М. Kantrowitz, «Якщо платник податків продає криптовалюту і жертвує готівку після сплати податків благодійній організації, приріст капіталу підлягатиме короткостроковому або довгостроковому податку на приріст капіталу залежно від того, як довго він утримував криптовалюту до її продажу. Якщо вони утримували актив принаймні рік, застосовуватимуться довгострокові ставки податку на приріст капіталу в розмірі 0 %, 15 % або 20 % залежно від суми оподаткованого доходу. Короткостроковий приріст капіталу оподатковується як звичайний дохід за ставками від 10% до 37%.

Якщо платник податків жертвує криптовалюту безпосередньо благодійній організації замість того, щоб продати його спочатку, він може уникнути сплати податку на приріст капіталу з жертви» [34].

У Великобританії також існують вимоги щодо контролю за благодійником і за репутацією й добросесністю благодійної організації, а саме відзначається: «Загалом благодійні організації не підпадають під дію правил щодо відмивання грошей. Таким чином, отримання криптовалюти не призведе до необхідності застосовувати законодавство про відмивання грошей. Проте благодійні організації підпадають під дію Закону про доходи, одержані злочинним шляхом, 2002 року (Proceeds of Crime Act), згідно з яким вони можуть бути притягнуті до відповідальності, якщо отримують майно, яке є доходом від злочинної діяльності, і знають або підозрюють, що це так. Рекомендації Комісії з питань благодійності вимагають від благодійних організацій знати своїх благодійників. Керівництво Комісії підтримує підхід, що ґрунтується на оцінці ризику, і, відповідно, не вказує інформацію, яку благодійні організації повинні отримувати у зв'язку з жертвами. Він також не встановлює мінімальний показник, нижче якого перевірка не потрібна. Однак, враховуючи те, що Закон про доходи, одержані злочинним шляхом, не встановлює жодного мінімального показника, благодійним організаціям слід бути обережними, особливо якщо жертви є великими за розміром як загалом, так і відносно загальних активів та/або доходу благодійної організації.

У разі жертви криптовалюти неможливо перевірити, чи є благодійник законним власником валюти. На відміну від інших активів (наприклад, зареєстрована земля), інформація про відкритий і закритий ключі (інформація, яка супроводжує операції з криптовалютами) не є законним підтвердженням права власності на віртуальні активи. А тому, у разі здійснення жертв у вигляді криптовалюти, благодійна організація повинна провести адекватну перевірку суб'єкта, який їх вносить, та встановити його особу, а також місце проживання. Крім того, може бути так, що попередні власники криптовалюти отримали її в результаті злочинної діяльності. Деякі компанії пропонують послугу

перевірки попередніх власників криптовалюти в Blockchain, яка може показати, чи використовувався раніше блок у ланцюзі, що представляє запропонований подарунок, у злочинних цілях» [35].

Податкове регулювання Канади також спрямоване на визначення особливостей здійснення благодійництва й передачі пожертв: «Одне з найбільших непорозумінь, пов'язаних із криптовалютою, полягає в тому, що деякі люди вважають її валютою. Коли вона передається благодійній організації, Канадське податкове агентство (Canada Revenue Agency) фактично розглядає його як подарунок у натуральній формі, і тому всі правила, які застосовуються до подарунків у натуральній формі, включаючи правила передбачуваної справедливої ринкової вартості, застосовуються до криптовалюти. Благодійні організації повинні знати про вартість придбання, якщо вона (криптовалюта) була придбана протягом останніх 3 років перед пожертвуванням, оскільки діють правила про передбачувану справедливу ринкову вартість. В свою чергу, у разі якщо ви помилилися в правилах справедливої ринкової вартості, – скажімо, через те, що донор не повідомив вартість придбання, Канадське податкове агентство (Canada Revenue Agency) може повністю анулювати квитанцію». Крім того, у разі проведення аудиту відповідне агентство може запросити інформацію про всіх донорів, які пожертвували криптовалютою [36]. Це вкотре підтверджує важливість ідентифікації благодійників.

ДИСКУСІЯ

У ході дослідження було встановлено факти використання віртуальних активів у підприємницькій та благодійній діяльності (зокрема, Національним банком України, органами державної влади, господарюючими та негосподарюючими суб'єктами) на вітчизняному рівні. Відповідна практика за умов не сформованості чіткого розуміння сутності таких активів на законодавчому рівні та наявності суперечностей у підходах до визначення функцій віртуальних активів призводить до виникнення ситуації, коли порушуються фундаментальні засади правової держави та принципи її побудови, серед яких провідну роль відіграє принцип верховенства права.

Установлено факт порушення порядку внесення змін до вітчизняних законодавчих актів. Зокрема, поняття «віртуальний актив» у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» уже приведене у відповідність із тим визначенням, яке міститься в ще не чинному Законі України «Про віртуальні активи». Це вкотре доводить порушення принципів юридичної визначеності та легітимних очікувань як складових елементів принципу верховенства права.

Загалом, наявні наукові дослідження, предметом яких виступають віртуальні активи (автори – Деревянко Б., Кисиль А., Кудь О. О., Кулик О., Кучерявенко М., ПряміцинВ., Смичок Є. та інші), переважно зосереджені на понятті «віртуальний актив» (зокрема його сутності), «ринок віртуальних активів», класифікації таких активів, перспектив їх застосування в різних сферах економічної діяльності, доцільності правового регулювання, тощо, утім проблеми законності їх обігу в сучасних умовах на вітчизняному рівні, зокрема в благодійній та підприємницькій діяльності, не знайшли свого висвітлення та належної правової оцінки. Наприклад, комплексне монографічне дослідження Кудя О., Кучерявенко М., Смичка Є. «Цифрові активи та їх економіко-правове регулювання в світлі розвитку технології блокчейн» присвячене сутності та призначенню цифрових активів як фундаментального економіко-правового феномену, поява та використання якого стали можливими завдяки розвитку технології розподіленого реєстру (блокчейну) у відповідь на глобальну цифровізацію соціально-економічної системи. У межах цієї наукової роботи наведено широкий спектр сучасних законодавчих тенденцій, що спостерігаються по всьому світу, аналіз яких дозволяє зробити висновок про об'єктивну актуальність цієї теми [9]. Кулик О. в своїй роботі «Ринок віртуальних активів як об'єкт правового регулювання» [8] вдається до аналізу поняття «ринок віртуальних активів» та визначає напрями правового регулювання ринку віртуальних активів. Серед них: конкретизація правового режиму об'єктів ринку; визначення правового статусу суб'єктів ринку; відносини щодо функціонування та стимулювання розвитку ринку, державного регулювання та саморегулювання ринку віртуальних активів. Як можна побачити, дослідження з відповідної тематики переважно окреслюють проблеми та визначають напрями, які потребують удосконалення, але не віддзеркалюють сучасних правових тенденцій, особливо в контексті реалізації ініціатив ЄС щодо регулювання ринку віртуальних активів, а також не надається належна оцінка Закону України «Про віртуальні активи», який хоч і не набув чинності, але закладає засади правового регулювання ринку віртуальних активів на майбутнє.

Додатково необхідно звернути увагу на відсутність у наявних дослідженнях належного акценту на викликах та вимогах сьогодення, оновлених підходах до правового забезпечення ринку віртуальних активів на міжнародному рівні, у тому числі в умовах трансформації економік країн світу через пандемію COVID-19 та воєнні дії в Україні.

Водночас слід відзначити, що проблема визначення сутності та ролі таких активів у сучасних правових системах носить не лише суто теоретичний, а й насамперед прикладний характер. Так, у рамках судової практики, що складалася, українські суди, в умовах неповноти правового регулювання ринку віртуальних активів та намагаючись пояснити їх правову сутність, удавалися до визнання останніх як цифрових (віртуальних) валют. Прикладом такого підходу є рішення Печерського районного суду міста Києва від 23.07.2020 р. та ухвала Київського апеляційного суду від 02.03.2021 р. у справі № 757/46845/19.

Указане вкотре підтверджує доцільність законодавчого визначення несуперечливого поняття віртуальних активів з урахуванням міжнародного досвіду. До речі, на рівні ЄС та окремих зарубіжних країн (Японія) усе частіше лунають аргументи на користь розширення функцій віртуальних активів, створюючи можливості для їх використання в економічному обігу не лише як товару, але як й одиниці виміру вартості та цінності.

Відтак з урахуванням наявних наукових підходів оцінки стану чинного законодавства, позицій Європейського Союзу, практики правотворчості окремих зарубіжних країн та судової практики авторським колективом цієї статті запропоновано на період до набуття чинності Законом України «Про віртуальні активи» скористатися методом аналогії закону з метою поширення на віртуальні активи, які відповідають ознакам фінансових інструментів або валютних цінностей, правового режиму зазначених інструментів або цінностей.

Додатково, спираючись на зарубіжну практику, наголошено на тому, що отримання благодійними організаціями віртуальних активів як пожертв або зарахування грошових коштів від їх продажу чи обміну на рахунок благодійної організації створює певні ризики й для такої організації, і для благодійників. Відповідно, для попередження випадків зарахування на рахунки благодійних організацій віртуальних активів, здобутих злочинним шляхом, запропоноване нормативне закріплення обов'язку суб'єктів первинного моніторингу проводити ідентифікацію та перевірку саме особи, яка здійснює пожертву (первинного благодійника) або платіж за товар/послугу (первинного платника) (досвід США, Великобританії та Канади).

ВИСНОВКИ

Обґрунтовано, що формування практики використання віртуальних активів Національним банком України, органами державної влади, а також суб'єктами господарювання та негосподарючими суб'єктами за умов не сформованості системи правового регулювання зазначених відносин та наявності суперечностей у підходах до визначення функцій віртуальних активів призводить до виникнення ситуації, коли порушуються фундаментальні засади правової держави та принципи її побудови, серед яких провідну роль відіграє принцип верховенства права. Доводиться, що яскравими прикладами порушення принципів юридичної визначеності та легітимних очікувань як складових елементів принципу верховенства права можуть виступати випадки:

- ужиття вповноваженими органами державної влади заходів у сфері обігу віртуальних активів, які можуть бути кваліфіковані як такі, що суперечать ч. 2 ст. 19 Конституції України;
- запланованого нормами Закону України «Про віртуальні активи» звуження функціонального призначення віртуальних активів, порівняно з можливостями таких активів, які закріплені за ними Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», що в контексті світових тенденцій до розширення можливостей віртуальних активів закладає підґрунтя для порушення принципів юридичної визначеності та легітимних очікувань як складових елементів принципу верховенства права;
- залучення благодійними організаціями віртуальних активів як пожертв у непрозорий та квазілегальний спосіб.

Аргументовано, що існування «сірих зон» у певному сегменті суспільних відносин, зокрема у сфері обігу віртуальних активів, для правової держави є неприпустимим явищем, подолання яких є основним завданням права як соціального регулятора та держави як гаранта дотримання права всіма членами суспільства. Відзначено, що відставання в правовому регулюванні обігу віртуальних активів є очевидним, що зумовлено відтермінуванням набуття чинності ключового для цієї сфери відносин Закону України «Про віртуальні активи». Відтак на період до набуття чинності цим Законом убачається за доцільне скористатися методом аналогії закону з метою поширення на віртуальні активи, які відповідають ознакам фінансових інструментів або валютних цінностей, правового режиму зазначених інструментів або цінностей, що знайшло відображення в позиціях Європейського Союзу, правотворчості окремих зарубіжних країн та в судовій практиці.

Спираючись на зарубіжну практику, наголошено на тому, що отримання благодійними організаціями віртуальних активів як пожертв або зарахування грошових коштів від їх продажу чи обміну на рахунок благодійної організації

створює певні ризики й для такої організації, і для благодійників. Відповідно, для попередження випадків зарахування на рахунки благодійних організацій віртуальних активів, здобутих злочинним шляхом, вважається за необхідне нормативне закріплення обов'язку суб'єктів первинного моніторингу проводити ідентифікацію та перевірку саме особи, яка здійснює пожертву (первинного благодійника) або платіж за товар/послугу (первинного платника) (досвід США, Великобританії та Канади).

Наукові висновки, отримані в цій статті, можуть слугувати підґрунтям для подальших досліджень, у центрі яких перебувають проблеми розробки та вдосконалення правового регулювання обігу віртуальних активів, зокрема з питань оподаткування, фінансового моніторингу, державного регулювання тощо.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

1. Na pidtrymku Ukrayiny zibraly \$53 mln u kryptoaktyvakh [\$53 million in crypto-assets were collected to support Ukraine]. The Ministry and the Committee for Digital Transformation of Ukraine. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/na-pidtrimku-ukraini-zibrali-53-mln-u-kriptoaktivakh> (in Ukrainian).
2. Volosovych, S. (2018). Derzhavne rehulyuvannya rynku kryptovalyut: zarubizhnyy dosvid [State regulation of the cryptocurrency market: foreign experience]. *Foreign trade: economy, finance, law*. Vol. 1. 97–110. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=uzat_2018_1_10
3. Doronin, I. (2017). Kryptovalyuty: sotsial'no-ekonomichni faktory, pravo ta funktsiyi derzhavy [Cryptocurrencies: socio-economic factors, law and functions of the state]. *Information and law*. Vol. 3. 85–93. http://ippi.org.ua/sites/default/files/11_5.pdf
4. Drachov, O. (2018). Pravova sutnist' kryptovalyut: henezys, funktsiyi ta perspektyvy [The legal essence of cryptocurrencies: genesis, functions and prospects]. *Legal Ukraine*. Vol. 11–12. 44–52. http://yu.yuricom.com/wp-content/uploads/2017/03/11-12_2018_ok.pdf#page=44
5. Ivanyuk, V. (2021) Finansovo-pravove rehulyuvannya rynku kryptovalyut v Ukrayini: avtoref. dys. ... na zbuttya nauk. stupenya d-ra filosofiyi: 081. "Pravo". Ternopil' [Financial and legal regulation of the cryptocurrency market in Ukraine: autoref. thesis ... to obtain sciences. Doctor of Philosophy degree: 081. "Law". Ternopil] .
6. Kasil', A.V., Pryamitsyn, V.YU. (2021). Pravovyy status kryptovalyut v Ukrayini [Legal status of cryptocurrencies in Ukraine]. *Carpathian Legal Bulletin*. Vol. 1 (36). 8–11.
7. Krasnova, I.V. (2017). Svitovyy dosvid rehulyuvannya kryptovalyut [Global experience of cryptocurrency regulation]. *Scientific works of NDFI*. Vol. 4. 48–51.
8. Kulyk, O. (2020). Rynok virtual'nykh aktyviv yak ob'yeht pravovoho rehulyuvannya. *Law Forum*, 63(4), 56–63.
9. Kud', O. (2021). Kompleksna klasyfikatsiya virtual'nykh aktyviv [Comprehensive classification of virtual assets]. Kharkiv: KHOHOKZ.
10. Kud', O. (2021). Fenomen virtual'nykh aktyviv: ekonomiko-pravovyy aspekt [The phenomenon of virtual assets: economic and legal aspect]. *International Journal of Education and Science*. Vol. 3(3). 30–42.
11. Kud', O., Kucheryavenko, M., Smychok, YE. (2019) Tsyfrovyy aktyvy ta yikh ekonomiko-pravove rehulyuvannya v svitli rozvytku tekhnolohiyi blokcheyn: monohrafiya [Digital assets and their economic and legal regulation in the light of the development of blockchain technology: monograph]. Kharkiv: Pravo.
12. Huang, S. S. (2021). Crypto assets regulation in the UK: an assessment of the regulatory effectiveness and consistency. *Journal of Financial Regulation and Compliance*.
13. Minto, A. (2022). The Legal Characterization of Crypto-Exchange Platforms. *Global Jurist*, Vol. 22(1). 137–156.
14. Zetsche, D. A., Annunziata, F., Arner, D. W., & Buckley, R. P. (2021). The Markets in Crypto-Assets regulation (MiCA) and the EU digital finance strategy. *Capital Markets Law Journal*. Vol. 16(2). 203–225.
15. Derevyanko, B.V. (2022). Potreba v lehitymatsiyi operatsiy iz kryptovalyutoyu pid chas voyennoho stanu [The need for legitimization of transactions with cryptocurrency during martial law]. Thesis. Poltava: PUET. 32 -35.
16. Omel'chuk, O. S., & Baytalyuk, D. R. (2021). Problemy ta perspektyvy pravovoho rehulyuvannya

- kraudfandynhu v Ukrayini [Problems and prospects of legal regulation of crowdfunding in Ukraine]. *Scientific works of the National University "Odesa Law Academy"*. Vol. 29. 171-180.
17. Cryptocurrency fund of charitable organizations of Ukraine. <https://my.kuna.io/kunaid-ukraine>
 18. UNITED24. The initiative of the President of Ukraine. <https://u24.gov.ua>
 19. Help Ukraine with crypto, don't leave us alone with the enemy. <https://donate.thedigital.gov.ua/>
 20. Ofitsiyni kryptohamantsi, kudy mozna perekazaty hroshi dlya armiyi Ukrayiny [Official crypto wallets where you can transfer money for the army of Ukraine]. The Ministry and the Committee for Digital Transformation of Ukraine. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/ofitsiyni-kriptogamantsi-kudi-mozhna-perekazati-groshi-dlya-armii-ukraini> (in Ukrainian).
 21. Zapustily ofitsiynyy vebsayt dlya zboru kryptovalyuty na pidtrymku Ukrayiny [An official website was launched to collect cryptocurrency in support of Ukraine]. The Ministry and the Committee for Digital Transformation of Ukraine. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/zapustili-ofitsiyniy-vebsayt-dlya-zboru-kryptovalyuti-na-pidtrimku-ukraini> (in Ukrainian).
 22. Dopomoha kryptovalyutoyu: na L'vivshchyni zhinky-pereselenky otrymuyut' vyplaty virtual'nymy hroshyma [Cryptocurrency assistance: in Lviv Oblast, resettled women receive payments in virtual money]. URL: <https://www.lmn.in.ua/dopomoha-kryptovaliutoiu-na-lvivshchyni-zhinky-pereselenky-otrymuiut-vyplaty-virtualnymy-hroshyma/> (in Ukrainian).
 23. Donate with Cryptocurrencies. Charitable Foundation "Come Back Alive" https://www.comebackalive.in.ua/uk/donate?fbclid=IwAR1oLG-LByfm_V101UTsU93MARACFmCmEKlbyLrbJC5yOgmtFz--rjWWX1Q
 24. Pitsa za kryptovalyutu. Shcho dlya ts'oho potribno? [Pizza for cryptocurrency. What is needed for this?]. URL: <https://chicagopizza.com/kyiv/pica-za-btc/> (in Ukrainian).
 25. Polovina ukrainskikh predprinimateley uvereniy, chto na vosstanovleniye ponadobitsya ot odnogo do trekh let — issledovaniye Mastercard [Half of Ukrainian entrepreneurs are sure that recovery will take from one to three years - Mastercard study]. URL: <https://marketer.ua/ru/half-of-ukrainian-entrepreneurs-are-convinced-that-recovery-will-take-from-one-to-three-years/> (in Russian).
 26. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny vid 26 bereznya 2020 roku № 6-r/2020 u spravi za konstytutsiynym podanyam 50 narodnykh deputativ Ukrayiny shchodo vidpovidnosti Konstytutsiyi Ukrayiny (konstytutsiynosti) okremoho polozhennya punktu 26 rozdil VI «Prykintsevi ta perekhidni polozhennya» Byudzhetnoho kodeksu Ukrayiny [Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated March 26, 2020 No. 6-r/2020 in the case of the constitutional submission of 50 People's Deputies of Ukraine regarding the compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of a separate provision of Clause 26 of Chapter VI "Final and Transitional Provisions" of the Budget Code of Ukraine]. *Official Bulletin of Ukraine*. 2020. № 32. 1097. (in Ukrainian).
 27. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Markets in Crypto-assets, and amending Directive (EU) 2019/1937. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0593>
 28. Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32014L0065>
 29. Bitcoin regulation overhaul in Japan. 01 Apr 2017. URL: <https://bravenewcoin.com/news/bitcoin-regulation-overhaul-in-japan/>
 30. Rishennya Pechers'koho rayonnoho sudu mista Kyyeva u spravi pro zakhyst prav spozhyvacha ta styahnennya hroshovykh koshtiv vid 23.07.2020 № 757/46845/19 [Decision of the Pechersk District Court of the city of Kyiv in the case of protection of consumer rights and recovery of funds dated 07.23.2020 No. 757/46845/19]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92584568> (in Ukrainian).
 31. Postanova Kyyivs'koho apelyatsiynoho sudu u spravi pro zakhyst prav spozhyvacha ta styahnennya hroshovykh koshtiv vid 23.07.2020 № 757/46845/19 [Resolution of the Kyiv Court of Appeals in the case of protection of consumer rights and recovery of funds dated 07.23.2020 No. 757/46845/19]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95524461> (in Ukrainian).
 32. European Court of Justice. Reports of Cases. 22 October 2015 Case C-264/14. Skatteverket v David

- Hedqvist. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?>
33. Bobok, A. (2022). Prinitat' li blagotvoritel'nyu pomoshch' v kriptovalyute i chto s ney potom delat' [Whether to accept charitable assistance in cryptocurrency and what to do with it afterwards]. URL: <https://biz.nv.ua/experts/kak-ispolzovat-pozhertvovaniya-v-kriptovalyute-sovety-eksperta-50242744.html> (in Russian).
 34. Kantrowitz, M. (2021). How To Donate Bitcoin To Charity. URL: <https://www.forbes.com/sites/markkantrowitz/2021/12/27/how-to-donate-bitcoin-to-charity/?sh=921ecec622538>
 35. Coen, N. (2021). Cryptocurrency For Charities – Risk Or Opportunity? URL: <https://www.ifcreview.com/articles/2021/july/cryptocurrency-for-charities-risk-or-opportunity/>
 36. Blumer, M. (2022). Accepting cryptocurrency for donations or payments can be quite risky for Canadian charities unless you know what you are doing. URL: <https://www.canadiancharitylaw.ca/blog/accepting-cryptocurrency-for-donations-or-payments-can-be-quite-risky-for-canadian-charities-unless-you-know-what-you-are-doing/>

Tetiana Hudima, Volodymyr Ustymenko, Ruslan Dzhabrailov, Olexander Chernykh

FEATURES OF LEGAL REGULATION OF VIRTUAL ASSETS IN UKRAINE: DE-FACTO VS DE-JURE

The article is devoted to the study of legal problems of circulation of virtual assets in charitable and business activities, as well as the formation of proposals to address them. The practice of the use of virtual assets by the National Bank of Ukraine, public authorities, as well as business entities and non-business entities, is highlighted. It was substantiated that in the absence of an appropriate system of legal regulation, such practice leads to a violation of the fundamental foundations of the rule of law and the principles of its construction, among which the leading role played by the principle of the rule of law.

It is argued that the existence of "grey zones" in a certain segment of social relations, in particular in the virtual asset's circulation sphere, is an unacceptable phenomenon for the rule of law. Its overcoming is the main task of law as a social regulator and the state as the guarantor of the right of all members of society. It is noted that the lag in the legal regulation of the circulation of virtual assets is obvious, which is due to the delay of entry into force of the key to this area of relations Law of Ukraine "On Virtual Assets". Consequently, for the period until the entry into force of this Law, it seems appropriate to use the method of an analogy of the law to extend to virtual assets (corresponding to the features of financial instruments or currency values) the legal regime of these instruments or values, which is reflected in the positions of the European Union, law-making of some foreign countries and judicial practice.

Based on the practice of foreign countries, it is noted that receipt by charitable organizations of virtual assets as a donation or crediting of funds from their sale or exchange to the account of a charitable organization, creates certain risks both for such organization and for the benefactors. Accordingly, in order to prevent cases of crediting charitable organizations' accounts with virtual assets obtained by criminal means, it is deemed necessary to establish a regulatory obligation of subjects of primary monitoring to identify and verify exactly the person who makes the donation (primary benefactor) or payment for goods/services (primary payer) (experience of the USA and Great Britain).

Keywords: virtual assets, charitable activity, entrepreneurial activity, legal regulation, subjects of primary monitoring, the principle of the rule of law

JEL Classification: K22, H56, G23, G18